

OBITUARI: PEDRO LUÍS CANO (1946-2018)

XAVIER ESPLUGA*
Universitat de Barcelona
xespluga@ub.edu

Pocs dies abans de Nadal, el 21 de desembre de 2018, venia a mancar Pedro Luís Cano (1946-2018) que, fins a la seva jubilació, havia estat Catedràtic de Filologia Llatina del Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), institució on va desenvolupar tota la seva activitat professional.¹

Cano s'havia format a la Universitat de Barcelona (UB), on va llegir la seva tesina sobre la flota militar romana² i on va defensar la seva tesi doctoral,³ sota la direcció de Virgilio Bejarano, dedicada al cinema relatiu al món clàssic.

Tanmateix, les ocupacions professionals allunyaren Cano de la seva *alma mater* barcelonina, perquè va tenir la sort de participar en les fases inicials de l'ateneu de Bellaterra i de ser un puntal de l'àrea de Filologia Llatina fins a la seva jubilació. En efecte, ja l'any 1970 Cano s'havia incorporat a la UAB, aleshores tot just fundada, com a Professor Ajudant d'Eduard Valentí i Fiol, que també poc abans havia estat repescat per assumir els ensenyaments de llatinitat. Cano fou un col·laborador fidel del llatinista reusenc i al llarg dels anys en perpetuà la tasca acadèmica i la memòria: així, l'any 1977, per a l'editorial Bosch, Cano reelaborà, juntament amb José-Ignacio Ciruelo, un altre col·laborador de Valentí i soci de Cano en diverses empreses, una *Introducción a la lengua y cultura latinas* a partir de textos de Valentí, tot revisant-los i augmentant els continguts;⁴ l'any 1979, en col·laboració amb Miquel Iriarte, Montserrat Llarena i Maria Dolors Moreno Albareda, es féu responsable de la reelaboració de la *Sintaxis latina* de Valentí que Jaume Medina traduï al català i que, publicada per Curial, tingué tres edicions (1979; 1987; 1992).⁵ El record de Valentí era viu encara l'any 2015, quan en ocasió del centenari del naixement de l'insigne llatinista,

* LUDUS &2017SGR1335.

¹ Vegeu el record que en fa Martínez Gázquez (2019) a la revista *Auriga*. Agraeixo als professors José Martínez Gázquez y Cándida Ferrero haver-me facilitat la lectura d'aquesta contribució.

² Cano (1969).

³ Cano (1973).

⁴ Valentí (1977).

⁵ Valentí (1979¹; 1987²; 1992³).

Cano fou l'impulsor del merescut homenatge i l'editor del volum corresponent.⁶

La influència de Valentí traspua també en una de les grans preocupacions acadèmiques de Cano: l'ensenyament de la llengua llatina tant a la Secundària com a la Universitat. Fou ja constant en la seva trajectòria acadèmica, tant des d'un vessant teòric –conreant la reflexió sobre com calia ensenyar la llengua– com pràctic –participant en l'elaboració de diversos instruments didàctics, alguns dels quals força innovadors. Així, ja l'any 1972 Cano s'incorporà a l'equip que impulsà la renovació de l'ensenyament dels primers cursos universitaris de llatí, tasca que posteriorment també promogué des de l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la UAB i de la UB. El mateix 1972, juntament amb José Ignacio Ciruelo, publicà un primer llibre de text dedicat a la sintaxi llatina, de caràcter eminentment propedèutic.⁷

En el marc, doncs, de l'àrea de llatí de la UAB, Cano, juntament amb altres llatinistes del ICE d'aquesta institució (Joan Carbonell, Carme Laura Gil, Montserrat Llarena, J. Martínez), impulsà un ambiciós projecte didàctic, titulat *Introducció al llatí. Mètode pràctic* (1982-1983).⁸ Inspirat en els mètodes anglosaxons generats durant els anys 60, aquest projecte –que constava de dos volums per a l'estudiant– es va aplicar en un nombre limitat d'Instituts de Batxillerat i en un primer curs universitari de llatí per a alumnes que prèviament no havien cursat cap assignatura d'aquesta llengua. Aquesta primera versió fou substituïda per un segon projecte (1995),⁹ *Introducció a l'estudi de la llengua llatina*, distribuït en diverses unitats o mòduls, englobat dins les activitats de l'anomenada "Aula de llatí" de la UAB, un fòrum dedicat a la didàctica del llatí, de la qual Cano fou màxim impulsor. Aquest segon projecte era concebut com un curs multimèdia, amb materials impresos (tant per a l'estudiant com per al docent), informàtics (CD) i sonors (cintes magnetofòniques). L'aprenentatge es basava en una sèrie de mòduls didàctics, formats per textos narratius, descriptius, lírics i èpic-narratius, oportunament manipulats segons el nivell de sortida de l'alumne (es preveïen tres nivells diferents), i ordenats segons la seva dificultat. L'enfocament era, doncs, decididament gradual: l'adquisició de coneixements fonològics, morfològics, semàntics i sintàctics, lèxics i lexicològics, literaris i *de re alia*, es produïa per repetició i per especificitat, provocant un avenç qualitatiu i quantitatiu gràcies als mecanismes de

⁶ Cano (ed.) (2015).

⁷ Ciruelo, Cano (1972).

⁸ Cano, Carbonell, Gil, Llarena, Martínez (1982). L'any següent el volum fou dividit en dos parts separades.

⁹ Cano, Carbonell, Matas (1998). Em permeto de remetre a l'obituari de Bàrbara Matas, publicat en aquesta mateixa revista. Vegeu Espluga (2017).

confirmació de rutines. Amb aquest mètode, s'intentava d'aconseguir un "primer certificat de coneixements de la llengua llatina", basats en la lectura, comprensió i el contacte amb els tòpics culturals. El resultat final hauria de ser que els estudiants fossin capaços de llegir i descriure, a simple vista, el contingut d'un text de dificultat mitjana, de relatar la seva comprensió (no necessàriament de reproduir la seva estructura) de traduir un text de 30 línies en un parell d'hores, i de conèixer o reconèixer els elements gramaticals imprescindibles per traduir el text proposat, insistint en el caràcter purament instrumental del coneixement de la gramàtica.¹⁰

Des d'una perspectiva teòrica, Cano intentà encabir els nous projectes didàctics dins un nou marc teòric que superés les limitacions de la gramàtica tradicional per introduir nous plantejaments teòrics, en particular les teories funcionalistes de Pinkster. En aquest sentit, la seva principal aportació es una breu monografia del 1995, *El Marco referencial y la ordenación del sistema de los casos latinos*, que constituí en bona mesura la seva memòria de càtedra.¹¹ En aquesta mateixa línia de treball, Cano fundà el 2003 la revista *Methodos. Revista electrònica de didàctica del llatí*, que plasmà en la majoria dels números de la seva primera etapa una preocupació per les experiències didàctiques dutes a terme a Catalunya.

La renovació dels instruments propedèutics no només adopta la forma de nous llibres de text o noves reflexions teòriques, sinó que s'estengué també a la creació de nous formats, en particular videogràfics, opció didàctica a la qual Cano dedicà nombroses reflexions que depassaven l'àmbit de la filologia llatina: *Apuntes sobre la enseñanza y el video* (1989)¹² i *La Producción ejecutiva de material videográfico en las escuelas* (1991).¹³

Precisament, l'univers videogràfic serà un altre dels camps d'interès de Cano i el seu nom estarà associat a la confluència entre món clàssic i cinema, ja evident des del mateix títol de la seva tesi doctoral (1973) –*Influencias del mundo clásico en la historia de la cinematografía: (1896-1970)*¹⁴– que seria publicada, sota forma revisada, l'any 2014, amb el títol de *Cine de romanos* (2014).¹⁵ Aquest camp li permeté d'unir el que va ser una passió vital –el cinema– amb la seva activitat acadèmica, manifestada en la recerca, en la innovació pedagògica i en la divulgació. L'any 1983 figurà entre els promotors d'unes 'Jornades de Cinema Històric dedicat al Món Romà', organitzades pels Departaments de Filologia Clàssica i Prehistòria i Història

¹⁰ Per a la descripció del projecte, fora millor llegir el mateix Cano (1995) o la contribució de Joan Carbonell (Carbonell 1997).

¹¹ Cano (1995).

¹² Cano (1989).

¹³ Cano, Sala (1991).

¹⁴ Cano (1973).

¹⁵ Cano (2014).

Antiga de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona a Tarragona i el Departament de Filologia Clàssica de la Universitat Autònoma de Barcelona, les actes de les quals es publicaren l'any 1985 – amb Cano com a coeditor – amb el títol d'*Espectacle, amor i martiris al cinema de romans*.¹⁶

En el marc del programa de mitjans audiovisuals del Departament d'Ensenyaments Cano dirigí i col·laborà redactant-ne el guió, en diversos vídeos educatius (en format VHS), entre els quals destaca *Empúries*, que obtingué el primer premi del *Primer Salón Internacional de Video cine* celebrat a Oviedo el 1983, però també “La gènesi d'un llibre” (amb guió de Jaume Juan) (1984), “*Catul*” (1986), “*Les Varietats dialectals del català*” (1986), “*Epigrafia*” (1989), y també una “*Aproximació a la Roma clàssica*” (amb guió de Ciruelo y Cano), realitzat per al *Centro de Diseño y Producción de Medios Audiovisuales del Departamento de Filología Clásica de la Universidad Nacional de Educación a Distancia* (1988). A aquest tema li dedicà nombrosos articles i monogràfies que seria llarg d'enumerar, però potser fora bo de recordar el seu *Sobre médicos, enfermeras y enfermedades en el cine* (2014).¹⁷

Un punt important examinat per Cano és el guió cinematogràfic, al qual arribà des d'una reflexió sobre la retòrica clàssica com posen de manifest, per exemple, dues de les seves monografies: *De la creació al guió*, escrit juntament amb P. Vázquez, per a l'Institut Oficial de Radio y Televisión Española (1992), i *De Aristóteles a Woody Allen: poética y retórica para cine y televisión* (1999), que fou pensada per al Màster de Guió Cinematogràfic de la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB,¹⁸ o el seu article *Sobre la tradición cinematográfica de la retórica y poética clásicas: los discursos como punto de inflexión en las películas* publicat a *Euphrosyne* (2002).¹⁹

La seva tasca com a llatísta no seria completa si no es mencionen les seves dues traduccions: una versió castellana dels quatre llibres de les *Elegies* de Propèrci, apareguda a la col·lecció bilingüe “Erasmus” de l'Editorial Bosch (Cano 1984)²⁰ i que el 2016 fou objecte d'una nova revisió, amb el text establert per Núria Cejudo Boneu,²¹ que el 2017 sota la direcció del mateix Cano presentà una tesi doctoral sobre el lèxic eròtic de l'elegiac romà (Cejudo 2015);²² a Propèrci, s'hi suma també una versió en castellà dels

¹⁶ Cano, Lorente (1985).

¹⁷ Cano, Rofes (2014).

¹⁸ Cano (1999).

¹⁹ Cano (2002).

²⁰ Cano (1984).

²¹ Cano, Cejudo (2017).

²² Cejudo (2015).

carmina priapea, amb Jaime Velázquez com a coautor i pròleg d'Alberto Bleuca (Cano, Velázquez 2000).²³

S'atreví Cano també a traspassar els confins de la reflexions teòriques i acadèmiques i en els darreres anys s'havia dedicat a la creació i recreació literàries: a l'editorial Montflorit publicà un novel·la històrica, *Arde Troya* (2007),²⁴ amb un pròleg d'Eulàlia Vintró, un epítome on recrea, en clau antièpica, els darrers dies de la famosa ciutat asiàtica; més recentment, publicà una recreació personal de l'*Odissea* amb el títol d'*Ulises vuelve solo* (2017). No deixa de ser un colofó de creativitat a una vida acadèmica que va poder conjugar els requeriments de les servituds universitàries amb la passió per les realitzacions del setè art.

BIBLIOGRAFIA

- CANO, P.L. (1969), *Sobre la marina de guerra romana desde sus orígenes hasta el fin de la República*, Barcelona, Universitat de Barcelona, Tesi de Llicenciatura, 1969.
- CANO, P.L. (1973), *Influencias del mundo clásico en la historia de la cinematografía: (1896-1970)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, Tesi Doctoral, 1973.
- CANO, P.L. (1984), *Propercio. Elegías*. Introducción, cronología, bibliografía, notas y traducción de Pedro-Luis Cano Alonso, Barcelona, Bosch, 1984.
- CANO, P.L. (1989), *Apuntes sobre la enseñanza y el video*, Alta Fulla, 1989.
- CANO, P.L. (1995a), *El Marco referencial y la ordenación del sistema de los casos latinos*, Cerdanyola del Vallès, Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.
- CANO, P.L. (1995b), "Sobre el método experimental de enseñanza de latín en la UAB". *Latina Didaxis X. Dieci anni di Latina Didaxis: bilanci e progetti. Atti del congresso, Bogliasco, 1-2 aprile 1995*, Genova, Pubblicazioni del D.Ar.Fi.Cl.Et. Francesco della Corte (Nuova Serie 162), 1995, 131-153.
- CANO, P.L. (1999), *De Aristóteles a Woody Allen: poética y retórica para cine y televisión*, Barcelona, Gedisa 1999 (Estudios de televisión 5).
- CANO, P.L. (2002), "Sobre la tradición cinematográfica de la retórica y poética clásicas: los discursos como punto de inflexión en las películas", *Euphrosyne*, n.s. 30 (2002), 168-179.
- CANO, P.L. (2007), *Arde Troya*, Cerdanyola del Vallès, Montflorit, 2007 (Colección Atenea 3).
- CANO, P.L. (2014), *Cine de romanos: apuntes sobre la tradición cinematográfica y televisiva del mundo clásico. Y noticia breve acerca de las vidas de Jesús y los primeros tiempos del cristianismo de Enrique Otón Sobrino*, Madrid, Centro de Lingüística Aplicada Atenea, 2014.
- CANO, P.L. (2015), *Homenatge a Eduard Valentí i Fiol*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- CANO, P.L., CARBONELL, J., MATAS, B. (1998), *Introducció a l'estudi de la llengua llatina*, [Bellaterra], Universitat Autònoma de Barcelona (Col. Materials 57).

²³ Cano, Velázquez (2000).

²⁴ Cano (2007).

- CANO, P.L., CARBONELL, J., GIL, C.L., LLARENA, M., MARTÍNEZ, J. (1982), *Introducció al llatí. Mètode pràctic*, [Bellaterra], Institut de Ciències de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona, 1982.
- CANO, P.L., CEJUDO, N. (2017): *Properti Carmina*. Las elegías de Propercio. P.L. Cano Alonso. Introducción, traducción, notas e índice onomástico. N. Cejudo Boneu. Texto, Madrid, Atenea 2017.
- CANO, P.L., LORENTE, J. (1985), *Espectacle, amor i martiris de romans*, Barcelona, PPU, 1985.
- CANO, P.L., ROFES, S. (2014), *Sobre médicos, enfermeras y enfermedades en el cine*, Badajoz, laEditorial.es, 2014.
- CANO, P.L., SALA, R. (1991), *La Producción ejecutiva de material videográfico en las escuelas*, Barcelona, Fundació Serveis de Cultura Popular - Alta Fulla, 1991.
- CANO, P.L., VELÁZQUEZ, J. (2000), *Carmina Priapea: a Priado, dios del falo*. Texto revisado, traducción, introducción y notas, Cerdanyola del Vallés, UAB.
- CARBONELL, J. (1997), "El reto de una metamorfosis: del latín per se al latín instrumental", *Aspectos didácticos del latín 5*, Zaragoza: Universidad de Zaragoza – ICE, 1997, 169-215.
- CEJUDO BONEU, N (2015), *Estudio y comentario del léxico amoroso en Propercio*, [Bellaterra], Universitat Autònoma de Barcelona, tesi doctoral.
- CIRUELO, J.L., CANO, P.L. (1972), *Textos latinos de prosistas y poetas: estudios de sintaxis*, Barcelona, Ed. Bosch, 1972.
- ESPLUGA, X. (2017), "Obituari. Barbara Matas (†2017)", *Anuari de Filologia. Antiqua et Mediaevalia*, 7 (2017), 84-90.
- MARTÍNEZ GÁZQUEZ, J. (2019), "Pedro Luis Cano Alonso. In memoriam", *Auriga* 95 (febrer 2019), 29.
- VALENTÍ FIOL, E. (1977), *Introducción a la lengua y cultura latinas* [montaje sobre textos de E. Valentí Fiol, revisados y aumentados por P.L. Cano... et al., bajo la dirección de P.L. Cano], Barcelona, Editorial Bosch, 1977.
- VALENTÍ FIOL, E. (1979¹; 1987²; 1992³), *Sintaxi llatina*. Reelaborada per Pere-Lluís Cano amb la col·laboració de M. Iriarte, M. Llarena i M. D. Moreno; versió catalana de Jaume Medina, Barcelona, Curial, 1979¹, 1987², 1992³.
- VÁZQUEZ, P., CANO, P.L. (2002), *De la creación al guión*, Madrid, Instituto Oficial de Radio y Televisión. RTVE (Col. Manuales profesionales), 2002.